

Jelentés

a Kovács Sámuel-féle pályázatra beérkezett munkákról.

Alulírottak megbírálásra átvettünk összesen négy pályaművet. Mind a négy történeti tárgyú s e tekintetben a pályázat feltételeinek megfelel. Sajnos, hogy egyebekben nem mondhatjuk ugyanezt.

A *Fakó ló* és *Johanna* címűek egyáltalában szóba sem jöhetnek. Eléggé csengő rímeiket leszámítva, nemcsak semmi költői nincs bennük, de irodalmi sincs. Egyik Balogh Ádám, kurucz vezér haláláról szól értelmetlenül és önkényes kitalálással; a másik Nagy Lajos testvérének, Endrének ismeretes esetét emlegeti gyerekes logikával és krónikus szárazsággal.

Valamivel többet ér ezeknél a *Thurzó Ferencz* című. A nyitrai püspökből lutheránussá lett Thurzó Ferenczről szól, a ki a vén Bitsei Juliánát kész feleségül venni, csak hogy a hricsói várat megkaparinthassa. A trencsényi barátok azonban, nehogy lutheránus kezébe kerüljön a vár, megmérgezik a vén menyasszonyt, kinek: Meg sem áll a lelke az ég kapujáig. A trencsényi barátok ajkán pedig így *zúg* az ének: A nyitrai püspök! Üdvözlétét küldi Luther szellemének.

Az idézetből is kicsillanó naivitáson kívül semmi költői, semmi megkapó nincs e pályaműben, s ez a naivság is szerző rovásán van. A főszemély természet szerint nem Thurzó volna, hanem Bitsei Juliánna. Ez utóbbi azonban, mint vén szerelmes, csak kómikus felfogásban volna elfogadható, a mi rikitó ellentétben állana a tragikus kifejléssel. Úgy látszik tehát, hogy már maga a tárgy alkalmatlan költői feldolgozásra. A szerző e nehézségeken semmit sem segített, sőt megtoldotta azzal a lélektani lehetlenséggel, hogy Bitsei Juliánna hódító hadjáratát mindjárt Thurzó első feleségének a ravatalánál indítja meg, — és pedig sikerrel.

Legtöbbet ér a *Kemény János halála* című pályamű. Tárgya a nagyszöllősi harcz körül forogva, de esemény, cselekvés helyett inkább leírást, szavakkal való jellemzést kapunk. Legtöbbet ér ebben a fejedelem, Kemény János lelki állapotának a rajza. Ebben határozottan van hangulat és melegség; bár igaz, hogy ez inkább abból az általános érzésből fakad, melylyel Kemény János sorsára gondol minden történelmet ismerő s nem azokból a mozzanatokból, melyeket szerző művében találunk. A faluvégi házban mulató bús csapatnak keserű hangulatát, a mint szerző elének állítja, igaznak, valóságosnak érezzük; azzal az okkal azonban, mely ezt a hangulatot magyarázza, sehogy se elégedhetünk meg. Az apród jelentése, hogy a holdnak csudás udvara van, meg a tilinkózó juhász dalolása (!) a menynyire naiv dolgok, épp annyira elégtelenek erre a célra. Ezzel a két jelenséggel különben, úgy látszik, a szerző költeményének esemény-szegénységét is akarta pótolni. Kár azonban, hogy e két jelenetből végül sem fejlik ki semmi; e nélkül is eleshetnék Kemény János, a kinek elvégre is

nem ismerjük meg a költeményből semmiféle tervét, szándékát, akaratát. A mit mi látunk: a halál előtt álló ember *tárgytalan* sejtése és az ebből támadt kissé érzélgős hangulat. Ha szerző Kemény János bukását, a mint az valójában volt, elbizakodásból magyarázná, és ha elhagyva minden felesleges dolgot: holdat és tilinkózó juhászt, adná az elbizakodás jellemzését, összekötve azt a csata jeleneteivel, olyan művet írt volna, a mely egészen irodalmi színvonalon áll. Mert, a mint említettük, átérezte a helyzeteket s van tehetsége a kellő hangulat felkeltésére. Azt pedig, hogy kitűnő rímei vannak és jó a ritmus-érzéke, dicsérettel kell kiemelnünk.

Mivel évek óta meddő ez a pályázat s ezt lehet abból is magyarázni, hogy tulságosan magas mértékkel mérünk, bár gyenge ez utólszor említett költeménynek is a szerkezete és nagyon aggasztó benne a holdról és juhászról szóló naivság, mégis buzdításul, minden dicséret nélkül, a pályadíjat szerzőjének kiadhatónak véljük. Megjegyezzük azonban, hogy mivel a szóban forgó mű jelen alakjában alig-alig ütheti meg az irodalmi színvonalat, a pályadíj kiadását javaslo okainknak (meddő pályázat, buzdítás) mérlegelését szívesen rábizzuk a tekintetes választmányra.

Kolozsvárt, 1909 július 2.

Seprődi János,

Pálfi Márton,

Kovács Dezső.

Kemény János halála.¹

Jelige: Régi magyarok.

Mint egy sikoltó, éles fájdalom,
Borzongva szél fut a hegyoldalon.
A sziklafalnak búsan nekivág,
Nyögve rezzen föl a zúzos faág,
Szörnyü játékát úgy kezdi elől
A hétúri nagy országút felől.

Viharedzett, búskedvü őrcsapat,
Lihegve áll az ős tölgyfák alatt,
Hegyről a völgyre mlkor letekint,
Lobogó őrtűz bágyadt fénye int,
Hol elbuvik, hol meg előkerül,
Valahonnan, szálló felhők megül...

A falu szélén kőház, alacsony.
Fény szökik át az ónos ablakon...
Az éjszaka sivár, vigasztalan,
De itt a gondnak most halála van.
Holnap — ki tudja, hogy a völgy havát
Kinek a vére pirosítja át?...

¹ A Kovács Sámuel-féle pályázaton részt vett és jutalomban részesült mű. Az *EME* választmánya akként határozott, hogy a bírálók javaslatát elfogadva, a díjat buzdításul kiadja ugyan, a jeligés levélből kitiint szerzőnek, *Kató* Józsefnek, de a pályamunkát a bírálattal együtt jelenteti meg.

Szerk.

A tábor alszik. Gondtalan pihen.
 A szilaj jókedv lángol idebenn
 Alacsony házba, alig hogy befér...
 Víg czimborákkal múlat a vezér;
 S a gúny szava mig ajkról ajkra száll
 Nagy vidáman csendül föl a pohár.

A sok főúr kaczagva így kocziint:
 — Igyunk urak! Hideg van odakint...
 Ráérünk addig, mig ágyú dörög,
 Segesvártól még messze a török,
 Ha ez a serleg színültig tele
 Apafinak fáj tőle a feje...

Búfelejtő nótába fogtak épp'
 Mikor egy apród hirtelen belép:
 — Urak, urak! A hold nagy udvarát
 Színes, íves szivárvány fogta át;
 Az egyik karja Segesvár felett,
 A másik karja Nagyszöllős felett.

— Hideg, dermesztő holdas éjszaka
 Sohasem volt az égen ily csoda.
 Hogy ha az éj egy sötét gondolat,
 Reménység ez mi rajta átszaladt,
 Ez a szivárvány, éjnek idején,
 Szép Erdélyország szívében a remény...

Jósolgatnak a vidám főurak,
 Röpködnek tréfás, csipdeső szavak.
 Lobog a kardra bizott büszke hit,
 Megsajnálgatják szegény Apafit,
 Hisz holnap úgyis rákerül a sor...
 Csak Kemény János lett nagyon komor...

Folyik a nóta, tüzes bor tovább,
 Összekaczagnak a megtelt kupák,
 Mikor a nóták bús viszhangjaként
 Pásztortilinkó sir fel odakint.
 Panaszkodik, zokog minden szava,
 Mintha egy ország szíve szólana.

És száll a hangja egyre közelebb,
 Fájdalmas, éles, mint megannyi seb,
 Temetve annyi tünt dicső időt

Ott sirdogál az ajtófél előtt,
S hogy felpattan a kis ház ajtaja
Halkan beömlik busongó dala.

Öreg pásztor áll meg a küszöbön,
Vitéz urának bús dallal köszön.
Fehér a haja, mint ott kint a hó
De két szeme sötét és villogó . . .
Senkit se kérdez, csak dalol, dalol,
A hogy az erdőn szokta valahol:

„Erdélyország, gyönyörű szép Erdélyország,
Szived-lelked százesztendőszomorúság;
Erdő, mező ki se zöldel
Megest csak a bánat föld el,
Erdélyország, gyönyörű szép Erdélyország.

Széles erdők fehér fürtös vadvirága,
A magyar föld bús panaszát sirdogálja
Mint valami meseálmot
Ugy várja a boldogságot,
Széles erdők fehér fürtös vadvirága.

A mikor a vándorfelhők szárnya lebben
Ha a nap egy kicsit kislüt melegebben
Sok magános árva szívnek
Üzenetet hoznak, visznek
A mikor a vándorfelhők szárnya lebben.

Árva lánynak szomoru az imádsága,
Vár valakit éjjel-nappal, de hiába,
Barna legény olcsó vére
Harmatozik a levélre,
Árva lánynak szomoru az imádsága.

Erdélyország, gyönyörű szép Erdélyország,
Benned még a szerelem is szomorúság,
Egyik erre, másik arra,
Csak a köny hull az avarra,
Erdélyország, gyönyörű szép Erdélyország“.

Kemény János a két karjára dül,
Felejtett álmok csókolják körül,
Nem mámor az, a mi lelkére száll
Csak az a régi hervadt rózsaszál,
Első szerelmek, csókos éjszakák,
Az ifjúság, a boldog ifjúság . . .

Nem volt még akkor ködös éjszaka,
Izzott a szívnek mindenik szava,

Bánatát is fénynyel hintette be,
 Szép barna lány beszédes két szeme; —
 De hát a szív hiába sir s szeret,
 A boldogságra keskeny út vezet . . .

És rózsapiros álmokkal telik
 Az éjszaka, egészen reggelig.
 Multat siratva zokog fel a dal,
 Vad lüktetésű, forró, fiatal,
 Ki gondol arra, hogy holnap talán
 Piros vérrózsa nyit a völgy haván? . . .

Kelet felől már a hajnal szakad,
 Bontogatja a felhős ködfalat . . .
 Körül nyomasztó, mély csend mindenütt,
 A szürkeség a földre ráfeküdt,
 Takarva annyi meddő álmadást
 A hó egy nagy fehér aczélpalást.

Mámor reszket a szempillák alatt,
 Nem újít a kifáradt gondolat,
 Az urak is készülőfélbe már,
 Unottan csendül a búcsupohár,
 S mint a ki már beszélni sem szeret,
 Kemény János szótlánul fog kezét.

Maga se tudta, hogy mi van vele,
 Szótlán bánat, a minek nincs neve,
 Sejtésszerű, szomorú gondolat
 Sötét árnyával szívére tapadt,
 S ezernyi érzés ezernyi szála
 Reszketett minden gondolatába . . .

És jött a nap. Hideg, sugártalan,
 Mint a kinek mélységes gyásza van,
 A mámoros, izzó nagy éj után
 Úgy járt az égen búsan, tétován,
 S akkor lett színig könnyes a szeme
 Mikor megállt egy perczre dél fele . . .

Mikor a völgybe Nagyszöllős alatt
 Vidám tort ült a gazdátlan csapat,
 Mikor kaczer, szikrázó rózse-láng
 Piros szárnyakkal repkedett odább

Mikor kaczagva szálldosott tova
A könnyelműség esztelen szava.

Nehéz áthatlan ólomszürke köd,
Borongott, lengett a tábor fölött
S egyszer csak mint egy kitört áradat
Hétur felől rohan az őrcsapat,
Hangos szavuk a csöndbe mennydörög:
— Lóra, lóra! Nyakunkon a török.

S míg csüggedetten, gyáván megre meg:
Riadt madárként zúg fel a sereg,
A csend egyszerre vad zajjal teli,
Helyét a sorba egyik sem leli,
Ropogva porlik százfelé a hó
Minden percz drága s halálthozó.

A legközépen Kemény János áll.
Komoran, némán, mint a sziklaszál.
A bomlott rendre tán ügyet se vet,
Csak néz merőn át a mezők felett,
A hol lófarkas kopják erdeje
Kihívón néz farkaszemet vele . . .

Villan a kard és már a föld dübög,
Zuhatagként indul meg a török,
Ugy támad, mint az éhes vércsehad,
Kiszámított, gyors minden pillanat,
Vérharmatos lesz ott a vadvirág
Hová estében sulyosan levág.

Dörren az ágyú, zúg a harci zaj,
Vad forgatagba vész el a magyar,
Szörnyű tusába rendületlenül
Kemény János jár mindenütt elül,
Feje fedetlen, lova már kidőlt
Körülte holtak véres halma nőtt . . .

A gyors csapást felfogni nincs erő,
A bomlott hadsor gyáva, csüggedő,
Hitevesztetten fut minden vonal,
Csak a vezér áll, mint a sziklafal,
A harcz zuhogva, osztva száz halált
Körülte csattog villámtűz gyanánt.

És halálos ösvény sodorja el,
Fölé borul homályos ködlepél,
Vérszívó, fojtó hullámölelés:
S a névtelen hősök sorába vész.
Nincs temetése s fejedelmi gyász,
Halotti dala a kardcsattogás.

Meghal. De azt nem tudja senki: hol?
Tán a hol a Küküllő vize foly,
Hol nyáron legtöbb vadvirág terem,
S bús pásztordal zokog fel estelen,
Lehull, mint a hogy csillag száll alá
S nem tudja senki, merre vagy hová?

Még el se jött a barna esthomály,
Nagyszöllősnél oly csöndes lett a táj...
Sötét fátyolként ráborult a köd
Ott lengett mint egy sirhalom fölött,
Nehéz szívvel, vergődve, könnyezőn
S megállott a letiprott hómezőn.

A nyomokat befödte csendesen,
Hogy meg ne tudja senki sohasem
Kemény Jánosnak sirja merre van,
Hadd álmodja meg álmát boldogan,
Hogy sok reménye, vágya testet ölt:
S szabad lesz még a szép erdélyi föld...

Kató József.